

Beslutningsforslag nr. B 100. Fremsat den 28. marts 2006 af Line Barfod (EL), Jørgen Arbo-Bæhr (EL), Majbrit Berlau (EL), Per Clausen (EL) og Rune Lund (EL)

Forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af en social retssikkerhedskommission

Folketinget opfordrer regeringen til at nedsætte en kommission, der skal se på retssikkerheden på det sociale område og i løbet af 2 år komme med en betænkning med forslag til forbedringer af retssikkerheden.

Bemærkninger til forslaget

Formålet med nedsættelse af en social retssikkerhedskommission er at få klarhed over, hvilke retssikkerhedsproblemer der er inden for det sociale område, og komme med forslag, der øger retssikkerheden.

Ved det sociale område forstås i dette forslag sager vedrørende kontanthjælp, boligstøtte, friplads i daginstitution, pension, sygedagpenge, førtidspension, fleksjob, fleksydelse, ledighedsydelse, skånejob, hjemmehjælp, handicaphjælp, øvrige sociale ydelser som f.eks. tandlægehjælp. Desuden bør medtages sager om inddrivelse af gæld hos de mennesker, der modtager forskellige sociale ydelser. Kommissionen får frie hænder til at argumentere for, at der bør medtages områder, der ikke er nævnt i opremsningen. Der findes særregler på børn og unge-området i forbindelse med tvangsfjernelser, som undtages i denne sammenhæng.

Regeringen havde som en del af sit første regeringsgrundlag, at der skulle nedsættes en retssikkerhedskommission, hvilket også skete, og det er der blevet en lov ud af. Men kommissionen havde kun til opgave at se på retssikkerheden for virksomheder. Derfor mangler der stadig en kommission, der ser på den halende retssikkerhed på det sociale område.

Der bliver nogle gange sagt som provokation, at det stort set er umuligt at finde en social sag, hvor der ikke er sket mindst én lovovertrædelse som f.eks. manglende høring eller klagevejledning eller overtrædelse af tidsfrister eller beslutninger truffet uden hjemmel. Men desværre viser en række undersøgelser, at der sker rigtig mange overtrædelser, og for borgeren kan det være meget svært at forstå, at det som oftest overhovedet ikke tillægges betydning, når myndigheder begår lovovertrædelser, mens det kan have store konsekvenser, hvis borgeren begår en overtrædelse af eksempelvis en tidsfrist.

I det følgende redegøres for, hvilke specifikke problemfelter kommissionen skal arbejde med.

1. Bevisbyrden

Ved straffesager er systemet indrettet således, at det offentlige skal bevise, at der er begået en strafbar handling, og den anklagede borger får forsvarerbi-

stand. Man forsøger i det hele taget at arbejde ud fra et princip om »equality of arms«, altså at anklagemyndighed og forsvar skal have lige vilkår. Men ved sociale sager, som kan have enorm betydning for den enkelte borger og eksempelvis vedrøre hele dennes forsørgelsesgrundlag i mange år, eller sager om personlig hjælp, så den pågældende ikke skal ende som en social grønsag, er der intet princip om at arbejde ud fra et hensyn om lige vilkår. Tværtimod er det borgeren, der har bevisbyrden både over for sagsbehandleren, i klagesystemet og ved domstolene for at bevise, at hele det mægtige offentlige system har begået en fejl, og borgeren skal i vidt omfang selv skaffe sig juridisk bistand og selv betale for den.

Kommissionen skal redegøre for fordele og ulemper ved omvendt bevisbyrde både i klagesystemet og ved domstolene i sociale sager – »omvendt« forstået på den måde, at systemet skal bevise, at det har ret, frem for at borgeren skal bevise, at der er begået en fejl, altså på lige fod med reglerne i strafferetten.

2. Uagtsomt socialbedrageri

I 2003 blev der indsat en ny § 12 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, der indførte straf for uagtsomt socialbedrageri. Forsætligt socialbedrageri, det vil sige, når borgeren bevidst vildleder myndighederne, har altid været strafbart efter den almindelige bedrageribestemmelse i straffeloven. Men med lovændringen på det sociale område blev det skærpet til, at hvis man kan sige, at borgeren burde have vidst, at denne skulle afgive nogle oplysninger til myndighederne, men ikke har gjort det, så kan borgeren straffes med bøde.

Det har i mange år været diskuteret, om man burde indføre en generel bestemmelse om uagtsomt bedrageri i straffeloven, men det er gentagne gange blevet afvist med det argument, at det skal være muligt at vide, hvad der er strafbart, og hvad der ikke er, hvilket vil være meget svært, hvis man udvider til uagtsomt bedrageri. Og det har været med tanke på erhvervslivet med mulighed for rådgivning fra advokater og revisorer. Men på socialområdet blev det indført uden de store overvejelser om, hvorvidt borgere, der ofte

har meget få ressourcer og ofte står midt i en krise, har overskuddet til at vurdere, hvilke oplysninger de burde give myndighederne. F.eks. er det meget uklart, hvornår man skifter status fra at være reelt enlig til at være samboende. Med hensyn til forsætligt bedrageri er det klart, at hvis man er flyttet sammen med en kæreste og bare opretholder en proforma-adresse et andet sted for fortsat at kunne hæve sociale ydelser, så ved man, at oplysningen om, at man er blevet samboende, skulle man have afgivet. Men hvis man har fået en kæreste, som man indimellem sover hos og spiser sammen med, hvornår er det så, man bør oplyse det til myndighederne? Derfor bør der ses på, hvordan bestemmelsen har fungeret i praksis, og om den ikke bør ophæves.

Kommissionen skal evaluere, hvordan loven om uagtsomt socialbedrageri har virket i praksis, og vurdere, om bestemmelsen bør ophæves.

3. Ikkeproportionale sanktioner

I det sociale system findes flere ikkeproportionale sanktioner. Det er f.eks., når kontanthjælp bliver gjort tilbagebetalingspligtig i flere år, hvis det vurderes, at borgeren selv er skyld i at være blevet arbejdsløs – modsat i dagpengesystemet, hvor man »kun« får 5 ugers karantæne.

Kommissionen skal lave en oversigt over ikkeproportionale sanktioner samt beskrive konsekvenserne for borgerens retssikkerhed ved en ændring af disse bestemmelser.

4. Udbetaling af bod/godtgørelse til borgeren

Der har i flere år været fokus på borgeres overtrædelser af regler, og der er gennemført en lang række sanktionsmuligheder over for borgerne, f.eks. at der trækkes i kontanthjælp, dagpenge, boligstøtte m.v., også ved mindre forseelser, men de mange borgere, der bliver udsat for myndighedernes overtrædelser af helt klare retsregler, står som regel magtesløse.

Der er gennemført en række retsregler, der skal sikre borgernes retssikkerhed – regler om ret til aktindsigt, om partshøring, om klagevejledning, om tidsfrister, om beskyttelse af persondataregler, der skal sikre, at myndighedsafgørelser træffes på så korrekt et grundlag som muligt – men det er alligevel meget sjældent, at selv grove overtrædelser af sådanne regler har nogen som helst konsekvenser for myndighederne.

Derfor kunne man overveje at indføre en bod/godtgørelse, så borgeren f.eks. får 5.000 kr., hvis en myndighed har overtrådt de regler, der skal sikre borge-

rens retssikkerhed. Boden må selvfølgelig ikke på nogen måde kunne modregnes i kontanthjælp eller anden indkomst og skal ikke være skattepligtig.

Kommissionen skal redegøre for fordele og ulemper, såfremt det offentlige skal betale en bod/erstatning/godtgørelse til borgeren, hvis en offentlig myndighed har begået en lovovertrædelse. Herunder skal kommissionen redegøre for lignende ordninger i andre lande.

5. Udvidelse af tilbud om retshjælp

Den sociale lovgivning er meget indviklet, og den kan være svær for mange borgere at finde rundt i. Flere og flere frivillige organisationer udvider i disse år deres rådgivning og bisidderordninger, da mange borgere oplever det sociale system som modpart og ikke som hjælper og rådgiver. Der er alt for lidt gratis retshjælp i Danmark, hvor enhver kan komme og få råd og vejledning, eventuelt anonymt, og ordningen med offentlig retshjælp ved en advokat må ikke anvendes på områder, hvor offentlige myndigheder har vejledningspligt, medmindre borgeren er uenig med systemet. Samtidig er betalingen til advokaterne ikke reguleret i årevis, så meget få advokater ønsker at yde retshjælp.

På skatteområdet har man indført en ordning, hvor borgerne kan få betalt deres rådgiverbistand helt eller delvis, såfremt de får medhold i deres sag, men på det sociale område kan det have mindst lige så stor betydning at få sagkyndig bistand, og her er der ofte tale om borgere, der slet ikke har ressourcer til selv at vurdere deres sag eller søge informationer om deres retsstilling.

Kommissionen skal klarlægge behovet og mulighederne for at udvide tilbuddene om retshjælp til borgerne.

6. Klagevejledning for alle

Såvel afgørelser som klagevejledninger kan være meget svære at forstå for mange borgere, særlig hvis de har læsevanskeligheder. Og hvis man ikke får klage i tide, mister man ofte sin ret. Derfor bør det overvejes, om klagevejledningen skal gives både mundtligt og skriftligt. Dette vil give borgeren mulighed for at spørge ind til, hvad afgørelsen egentlig går ud på. Nogle gange får borgere medhold i sager, men kan ikke umiddelbart forstå det ud fra teksten i brevet.

Kommissionen skal udarbejde forslag til, hvad der kan gøres for, at alle borgere får en klar begrundelse og klagevejledning, som de kan forstå, også selv om de måske er ordblinde eller har funktionsnedsættelser.

7. Fri proces i sociale sager

Det kan være dyrt at føre en retssag, især mod offentlige myndigheder, hvor man kan risikere at skulle betale både sin egen advokat og kammeradvokaten, hvis man taber. Det kan afholde mange fra at anlægge en sag. Det er klart et fremskridt, at retsafgifterne er sat væsentligt ned i sager mod offentlige myndigheder, men de øvrige sagsomkostninger er også afgørende.

Kommissionen skal undersøge, hvilke konsekvenser det ville have for borgernes retssikkerhed, og hvilke konsekvenser det ville have for domstolens økonomi, hvis man gav mulighed for fri proces i sociale sager – fri proces på en sådan måde, at borgeren blev bevilget fri proces efter gældende regler, medmindre det er åbenbart, at den offentlige myndighed ikke har begået fejl.

8. Inddrivelse af gæld

Mange, der har sociale problemer, har eller får samtidig en stor gæld. Den nye inddrivelseslov vil forhåbentlig forbedre retssikkerheden med hensyn til inddrivelse, mens borgeren er på kontanthjælp, men der er stadig behov for at se på problemer omkring gældsinddrivelse over for borgere på førtidspension og andre sociale ydelser. Ligesom der er god grund til at se på inddrivelse i form af modregning, f.eks. når en borger får efterregulering af førtidspension, der så straks modregnes i offentlig gæld, selv om det egentlig er penge, som borgeren har manglet til almindelige fornødenheder, mens pensionsansøgningen blev behandlet, og skulle have brugt til f.eks. at købe nyt komfur i stedet for det, der er brudt sammen.

Kommissionen skal undersøge retssikkerheden i forbindelse med inddrivelse af gæld i sociale sager

9. Beskyttelse af borgernes personlige data

Der er mange meget følsomme persondata om borgere, der modtager sociale ydelser. I takt med, at registre i stigende omfang samkøres, forvaltninger lægges sammen og der oprettes kvikskranker, borgerservicecentre m.v., er der stort behov for at se på, hvordan borgernes følsomme data beskyttes.

Kommissionen skal udarbejde forslag til retningslinjer, der sikrer, at borgernes personlige data er beskyttede i alle forhold

Samlet oversigt over kommissionens arbejde:

– Kommissionen skal redegøre for fordele og ulemper ved omvendt bevisbyrde både i klagesystemet og ved domstolene i sociale sager – »omvendt« for-

stået på den måde, at systemet skal bevise, at det har ret, frem for at borgeren skal bevise, at der er begået en fejl, altså på lige fod med reglerne i strafferetten.

- Kommissionen skal evaluere, hvordan loven om uagtsomt socialbedrageri har virket i praksis, og om bestemmelsen bør ophæves.
- Kommissionen skal lave en oversigt over ikkeproportionale sanktioner samt beskrive konsekvenserne for borgerens retssikkerhed ved ændring af disse bestemmelser.
- Kommissionen skal redegøre for fordele og ulemper, såfremt det offentlige skal betale en bod/erstatning/godtgørelse til borgeren, hvis en offentlig myndighed har begået en lovovertrædelse
- Kommissionen skal klarlægge behovet og mulighederne for at udvide tilbuddene om retshjælp til borgere.
- Kommissionen skal udarbejde forslag til, hvad der kan gøres for, at alle borgere får en klar begrundelse og klagevejledning, som de kan forstå, også selv om de måske er ordblinde eller har funktionsnedsættelser.
- Kommissionen skal undersøge, hvilke konsekvenser det ville have for borgernes retssikkerhed, og hvilke konsekvenser det ville have for domstolens økonomi, hvis man gav mulighed for fri proces i sociale sager – fri proces på en sådan måde, at borgeren blev bevilget fri proces efter gældende regler, medmindre det er åbenbart, at den offentlige myndighed ikke har begået fejl.
- Kommissionen skal undersøge retssikkerheden i – forbindelse med inddrivelse af gæld i sociale sager.
- Kommissionen skal udarbejde forslag til retningslinjer, der sikrer, at borgernes personlige data er beskyttede i alle forhold

Sammensætning af kommissionen

Kommissionen bør have en bred sammensætning, hvor det især sikres, at brugergrupperne er repræsenteret, men kommissionen bør selvfølgelig også have repræsentanter for myndighederne. Følgende kunne overvejes i forbindelse med sammensætningen: Loftsråmte Eksperter, Ældremobiliseringen, førtidspensionistforeninger, DSI, 3F, FOA, Socialpolitisk Forening, Retspolitisk Forening, Socialrådgiverforeningen, Socialpædagogernes Landsforbund, KL og regioner, Menneskerettighedsinstituttet, Datatilsynet, en dommer, en juraprofessor i socialret og en ekspert fra Den Sociale Højskole samt Socialministeriet og Justitsministeriet.

Skriftlig fremsættelse

Line Barfod (EL):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af en social retssikkerhedskommission.

(Beslutningsforslag nr. B 100).

Jeg henviser i øvrigt til de bemærkninger, der ledsager forslaget, og anbefaler det til Tingets velvillige behandling.